

TIMBRO

Omvägen om Gud

SVENSKA KYRKAN OCH OPINIONSBILDNINGEN

Annika Borg och Eli Göndör

TIMBRO • Februari 2016

ANNIKA BORG ÄR teologie doktor, frilansskribent och präst i Svenska kyrkan. Hon har skrivit ett flertal böcker om livsfrågor och hörs ofta i P1:s Tankar för dagen. Annika är verksam som ledarskribent, krönikör och debattör.

ELI GÖNDÖR ÄR fil.dr. i religionshistoria Stockholms universitet och senior fellow på Timbro.

© Författarna och Timbro 2016

ISBN 978-91-7703-008-9

www.timbro.se

info@timbro.se

Innehåll

FÖRORD • 4

INLEDNING • 5

Kyrkan, samhället och politiken • 9

Politisk eller partipolitisk? • 14

PR, politik och påverkan • 18

De hade en politisk vision och fann en kyrka • 21

Vad vill medlemmarna? • 24

Vad tycker och gör Svenska kyrkan? • 27

Slutsatser • 29

REFERENSER • 30

Förord

SVENSKA KYRKAN ÄR en av Sveriges absolut mäktigaste opinionsbildande organisationer. Inget annat religiöst samfund är i närheten. I antal medlemmar är kyrkan överlägsen även sina profana konkurrenter. Ekonomiskt kan kyrkan ge både LO och Svenskt Näringsliv en match. Även i media kvalar biskoparna in bland tungviktarna; ärkebiskop Antje Jackelén hade förra året ungefär lika stort mediegenomslag som Carola Lemne eller Daniel Suhonen.

Kyrkans storlek och inflytande avspeglas emellertid inte i den mediala granskningen. Visst händer det att kyrkan eller enskilda präster granskas. Men då utifrån de tröttsamma, pliktskyldiga medievinklarna: hur står det till med arbetsmiljön och jämställdheten? Hur går det med kvinnoprästmotståndet? Hur stor är egentligen homofobin?

En granskning av Svenska kyrkan som opinionsbildare syftar inte till att försöka dra en linje i vattnet. Rapportens ärende är inte att ifrågasätta Svenska kyrkan som en opinionsbildande aktör. Kyrkan är en del av civilsamhället, och civilsamhället är en del av den politiska verkligheten. Varken individer eller organisationer ska definieras bort som legitima demokratiska aktörer. Däremot är det rimligt att kritiskt granska innehållet i och inriktningen på kyrkans opinionsbildning. Dels eftersom det är en medlemskyrka med ett lagstadgat demokratiskt uppdrag som faktiskt begränsar kyrkoledningens utrymme, dels eftersom kyrkans företrädare i kraft av representanter för en mycket stor organisation också ges ett mycket stort utrymme.

För att få både ett inifrån- och ett utifrånperspektiv på kyrkans opinionsbildning har vi bett Annika Borg och Eli Göndör att tillsammans skriva rapporten. Annika Borg är teologie doktor och präst i Svenska kyrkan sedan många år, har även ett flertal förtroendeuppdrag i Svenska kyrkan. Eli Göndör är doktor i religionsvetenskap och har skrivit många texter som på olika sätt belyser gränsdragningar mellan religion och politik, och mellan privat och offentligt. Annikas kunskaper om kyrkans opinionsbildning i dag och den nuvarande ledningens resa från 1970-talets radikala studentrörelser – ”de hade en ideologi och fann en kyrka”, som det pregnant formuleras i texten – har kompletterats med Elis studie av kyrkoledningens opinionsbildning, och dess demokratiska förankring.

”Omvägen om Gud” är en skildring av hur sammanvävd den ideologiska övertygelsen är med den religiösa, i kyrkans nuvarande ledning. Det är upp till var och en som är engagerad i kyrkan att själv avgöra hur väl denna balansakt hanteras. Däremot torde det för alla, oavsett relation till kyrkan, vara uppenbart att det finns goda skäl att ifrågasätta huruvida kyrkoledningen har sina medlemmar med sig när de agerar som opinionsbildare i debatten.

Andreas Johansson Heinö, förlagschef Timbro

Inledning

SVENSKA KYRKAN ÄR ett av världens största evangelisk-lutherska trosamfund. Antalet medlemmar – eller kyrkotillhöriga – är närmare 6,4 miljoner, vilket också gör den till Sveriges största medlemsorganisation. Också ekonomiskt tillhör Svenska kyrkan, vid en internationell jämförelse, överklassen. De 22 000 anställda i kyrkan har trygga anställningsvillkor, budgeten är stabil, arbetslokalerna bekväma och kyrkorna väl underhållna.

Den viktigaste inkomstkällan består i kyrkoavgiften, som inkaseras via skattsedel. Eftersom Skatteverket sköter och finansierar administrationen uppfattas avgiften fortfarande ofta som en skatt. Den så kallade kyrkoskatten utgör emellertid bara en del av hela ekonomin, som sannerligen inte är lättläst. Kyrkan omfattar olika ekonomiska system som lyder under skilda regleringar; man har ett stort aktieinnehav och äger på olika nivåer fastigheter, mark och skogar. Sammantaget beräknas Svenska kyrkans överskott på nationell nivå till närmare en miljard årligen och man skulle därför kunna sänka medlemsavgiften med råge.¹

De ekonomiska förutsättningarna skiljer sig betydligt mellan olika församlingar. Det finns också stora olikheter mellan ekonomin på lokal nivå (församlingar), regional nivå (stiften) och nationell nivå (Svenska kyrkans centralorganisation). Skillnaderna mellan den välmående centraladministrationen och fattiga församlingar runt om i landet, som drabbas av nedskärningar, uppsägningar, och tvingas stänga kyrkor, är ofta föremål för debatt i kyrkliga medier.²

Svenska kyrkan lägger stora resurser på opinionsbildning. Kyrkan har omkring 400 anställda på Kyrkokansliet i Uppsala (som kan jämföras med ett slags huvudkontor). På Kyrkokansliets växande informationsavdelning arbetar ett 60-tal kommunikatörer och informatörer. Också de 13 stiften har sina egna informatörer och kommunikatörer, och större, enskilda församlingar har börjat inrätta motsvarande befattningar. Utvecklingen säger något om Svenska kyrkans ambition, att vara en aktör i samhällsdebatten, med en verksamhet som naturligt omfattar interaktion med medier och makthavare som en av huvuduppgifterna.

Ett av skälen är att man vill påverka sin självbild, alltså vad de egna medlemmarna ser när de betraktar sin kyrka. I verksamhetsprognosen för 2015–2017 från Kyrkostyrelsen, kyrkans beslutande organ, är man rättfram vad gäller sitt mediala engagemang och dess koppling till varumärket och betalningsviljan hos medlemmarna:

1. "Kyrkan tjänade 885 miljoner" (2015).

2. Matzols (2014).

De bilder som ges av Svenska kyrkan i media kan tillsammans med andra faktorer påverka medlemsutvecklingen negativt. Medlemsutveckling i kombination med makroekonomiska faktorer samt den samhällsekonomiska utvecklingen med privatekonomiska konsekvenser som följd påverkar avgiftsunderlagets storlek.

Avgiftsunderlaget är medlemmarna, de kyrkotillhöriga. Det kan uppfattas som ett förvånande marknadsmässigt tänkande för att vara en kristen kyrka. Inte minst genom det faktum att Svenska kyrkans ledning sedan länge gjort utspel i det offentliga som girar åt vänster. Inom kyrkan finns en oro för att de borgerliga medlemmar, som trots allt är de som ofta står upp för kyrkans roll och värde, ska ta intryck av det politiska engagemanget som exempelvis biskopar visar, och inte längre vilja betala.

Nu är det i sig inte konstigt att en organisation är mån om att framstå som positiv i sina medlemmars eller, för att fullfölja Kyrkostyrelsens tanke, kunders ögon. Men en kyrka är inte en organisation vilken som helst. Ur teologisk synvinkel är en kyrka något annat och något mer än en världslig organisation. Förutom denna rent innehållsliga aspekt är Svenska kyrkan också Sveriges största medlemsorganisation, som förfogar över enorma resurser, såväl ekonomiska och personella som opinionsmässiga. Om Svenska kyrkan själv skjuter sådant åt sidan som kan skada bilden, som teologiska stridigheter, maktmissbruk eller arbetsmiljöproblem, är det desto viktigare att andra aktörer granskar och analyserar.

Trots att separationen mellan kyrka och stat är genomförd sedan 1 januari 2000 har verksamheten i vissa avseenden förblivit lagstadgad. Svenska kyrkan har enligt lag att hantera tre uppgifter. För det första, den har ett uppdrag att förvalta och sprida den kristna tron, bekännelsen och läran. För det andra, den har medlemmarnas uppdrag – kyrkans ledning på alla nivåer utnämns i demokratiska val, som fortfarande väsentligen är partipolitiska – att verkställa demokratiskt fattade beslut. För det tredje, den har att följa lagar som definierar Svenska kyrkan som ett rikstäckande, evangelisk-lutherskt trossamfund, organiserat i församlingar, stift och på nationell nivå.

Det finns en spänning i dessa uppgifter, som oundvikligen leder till konkurrerande mål. Om kyrkans ledning både vill följa sitt uppdrag och tillgodose medlemmarnas intresse säger det sig självt att kyrkans rörelsefrihet på det idémässiga planet i någon mening är begränsad.

I kyrkoordningen definieras Svenska kyrkan som ”en öppen folkkyrka, som i samverkan mellan en demokratisk organisation och kyrkans ämbete bedriver en rikstäckande verksamhet”. Den ska vara ”en gemenskap för religiös verksamhet”, vars huvuduppgifter är gudstjänst, undervisning, diakoni och mission.^{3, 4} Uppdragen ska utföras av anställda, frivilliga och medlemmar.

3. (1998:1591).

4. (1998:1593).

Svenska kyrkan behöver granskas kritiskt från utgångspunkten att den är en legitim aktör som behöver bemötas som vore den vilken opinionsbildande organisation som helst. Kyrkans företrädare förefaller ibland ges utrymme i debatter i kraft av sin position, snarare än av vad de säger. I exempelvis miljö- och välfärdspolitiska frågor kommer Svenska kyrkan med ideologiska utspel och pamfletter som saknar såväl innehållslig stringens som gedigna faktaunderlag.

Med tanke på Svenska kyrkans opinionsbildande verksamhet, dess storlek i medlemsantal, dess ekonomiska makt och dess kvarvarande unika kopplingar till det statliga och juridiska systemet, är det av samhällspolitisk betydelse att organisationen granskas och analyseras utifrån. Det är dock tveksamt om så sker. De få kritiska debatter om kyrkans roll som förts har typiskt gällt antingen gränsdragningen mellan politik och religion, eller huruvida kyrkan de facto särbehandlas till följd av sin unika status – eller om man bör göra det.⁵

När Svenska kyrkan undantagsvis blir föremål för diskussion ligger fokus alltså sällan på makt, pengar eller lobbyverksamhet gentemot politiska makthavare.⁶ Grundläggande frågor om 1) hur kyrkan prioriterar sina resurser, 2) vilka politiska budskap den förmedlar, och 3) hur verksamheten bedrivs i förhållande till medlemmarnas förväntningar, besvaras knappast annat än i anekdotisk eller slagordsmässig form.

Syftet med denna rapport är att granska huruvida kyrkans ledning leder kyrkans arbete i enlighet med medlemmarnas önskemål, och därmed också i förlängningen i enlighet med uppdraget från staten att vara en demokratisk kyrka.

Om kyrkans verksamhet inte varit lagstadgad hade det inte funnits lika starka skäl för en utomstående granskning av förhållandet mellan kyrkans ledning och dess medlemmar. Syftet med rapporten är heller inte att upprätthålla en godtycklig gräns mellan samhällsengagemang – vilket är essentiellt för varje kyrka eller religiös gemenskap – och politisk aktivism. En sådan gräns kan aldrig säkert fastställas; det är och förbli en definitionsfråga. För övrigt behöver steget från samhällsengagemang till politisk aktivism inte vara speciellt stort.

Nu handlar saken emellertid också om huruvida kyrkans ledning bedriver sin verksamhet i lagstadgad ordning. Därmed blir det också en extern fråga hur den förhåller sig till sina medlemmars preferenser. Detta är en empirisk fråga som kan ges ett någorlunda väl underbyggt svar, vilket sedan också kan ligga till grund för normativa utsagor om vad kyrkoledningen bör ägna sig åt och hur verksamheten bör bedrivas. En sådan diskussion ligger emellertid utanför den här rapportens uppdrag.

5. Helmersson (2014); Ludvigsson (2014); Hagström (2015); Sturmark (2015).

6. Idéhistorikern Johan Sundeen (2013, sid 65) påpekar att också den historiska forskningen inte sällan förbisett den kyrkliga och teologiska hierarkin och dess koppling till marxistisk ideologi.

Vad menar kyrkliga företrädare rent konkret med att Svenska kyrkan är politisk men inte partipolitisk? Varför ska kyrkan alls vara politisk?

”

I det här sammanhanget är det historiska perspektivet också av intresse. I dag består kyrkans maktelit – biskopar, professorer, prästutbildare, forskningschefer, rekryteringsansvariga och opinionsbildare – i mycket hög grad av ett nätverk av relationer i form av vänskapsband och ett politiskt engagemang som formats för länge sedan i vänsterpolitiska studentföreningar.⁷

I mäktiga organisationer med mycket pengar och svagt medlemsengagemang bildas ofta en stark, inre kärna: bunkern. I öppna, demokratiska samhällen genomlyses dessa i bästa fall genom medial granskning, men den kontinuerliga kontrollen av Svenska kyrkans maktstruktur är långt svagare än den som riktas mot politiska partier, företag och andra organiserade särintressen. En försvårande omständighet är att Svenska kyrkan utvecklat metoder för att mildra kritik och försvaga meddelarskyddet.⁸

I anslutning till föreställningen om en politiserad kyrka undersöker rapporten också de vanligt förekommande påståendena att Svenska kyrkan förvisso är politisk men att detta för det första är berättigat, att den för det andra inte är det i någon partipolitisk bemärkelse och att engagemanget, för det tredje, inte bedrivs utifrån en vänsterpolitisk samhällssyn.

På vilket sätt görs den sortens distinktioner? Varför ska kyrkan *alls* vara politisk? Enligt lag ska Svenska kyrkan vara evangelisk-luthersk, men just inom luthersk teologi skiljer man tydligt mellan det andliga och det världsliga. Därmed uppstår den svåra och i förlängningen faktiskt juridiska frågan hur kyrkoledningens teologiska argument ser ut för att rättfärdiga politisk aktivism och samtidigt hävda att man följer den evangelisk-lutherska teologi som är dess lagstadgade utgångspunkt.

Den här rapporten undersöker även vad kyrkliga företrädare rent konkret menar med utsagan att Svenska kyrkan är politisk men inte partipolitisk, ett påstående som brukar följa på kritik som riktas mot kyrkans vänsterpolitiserings. Hur görs den distinktionen? Varför ska kyrkan alls vara politisk? Av vilka skäl blir det ett politiskt ställningstagande att hävda att en kyrka *inte* ska vara det, och inte ett teologiskt? Hur förhåller sig luthersk teologi, med dess tydliga distinktion mellan andligt och världsligt regemente, till de resta kraven från Svenska kyrkans ledning på kyrklig politisk aktivism? Det är dessa frågor rapporten tar avstamp i.

Inledningsvis ger rapporten en bakgrund till Svenska kyrkans roll som opinionsbildande aktör. Därefter följer en diskussion om det nuvarande kyrkliga ledarskapets gemensamma, sociala historia. Vi menar att den behövs för att placera de grundläggande frågorna om kyrkans politisering i ett sammanhang. Sedan presenteras två kartläggningar

7. Sundeen (2013) använder ordet "generationselit" för att beteckna detta.

8. För forskning kring frågor om manligt och kvinnligt i Svenska kyrkan, se Sandahl (1993); Borg (2004); Södling (2010). Stiftens domkapitel och Svenska kyrkans överklagande nämnd handhar ofta anmälda ärenden som handlar vad präster sagt.

av Svenska kyrkans medlemmars åsikter, vilka leder vidare till huruvida dessa ges demokratiskt genomslag och verkställs av kyrkans ledning. Underlaget består av två undersökningar, dels *Svenska kyrkans medlemmar*⁹, utförd av Jonas Bromander, religionssociolog och analyschef vid Kyrkokansliet i Uppsala, dels en undersökning av Demoskop, beställd av Timbro och utförd i maj 2014.

Resultaten av Bromanders och Demoskops undersökningar jämförs därefter med Svenska kyrkans pressmeddelanden under perioden 1 januari 2013 till 7 april 2015.¹⁰ Den metodologiska utgångspunkten är att dessa ger en rimlig sammanfattning av vad kyrkoledningen funnit angeläget att prioritera i Svenska kyrkans verksamhet, inte minst i den del som är kommunikativ till sin karaktär, och att detta i förlängningen dels tecknar en bild av kyrkoledningens värderingar, dels antyder i vilken grad kyrkoledningens engagemang kan kallas politiskt, partipolitiskt eller vänsterideologiskt.

Religion eller religiositet har inom religionsforskningen fått en allt bredare betydelse. Föreställningen att endast en människa som är knuten till någon av de kända religionerna och tror på Gud kan anses vara religiös är sedan länge ifrågasatt. Begreppen religion eller religiositet har breddats och innefattar i dag olika former av andlighet, ritualer eller mystiska föreställningar.¹¹ När frågor om religion har ställts i de olika opinionsundersökningarna som ligger till grund för denna rapport har varken begreppet religion eller religiositet problematiserats. Religion och religiositet har här setts i den snäva och gängse vedertagna uppfattningen om vad religion eller religiositet innebär. I detta fall är det alltså helt enkelt fråga om acceptansen av en existerande Gud som tillbes och anses ha övernaturliga förmågor, i kombination med en tillhörighet till någon av de traditionella religionerna, i detta fall kristendomen.

Demokrati har inom statsvetenskapen analyserats i många perspektiv och därmed har också förståelsen av vad som kan anses vara demokratiskt eller odemokratiskt ökat.¹² I detta sammanhang ska dock demokrati helt enkelt förstås som ett system där ledningen tillsätts genom val och dessutom är lyhörd för åsikter och önskemål. Avseende Svenska kyrkan blir således bedömningen huruvida Svenska kyrkan är demokratisk helt enkelt en fråga om kyrkans ledning uttrycker eller gör sådant som medlemmarna förväntar sig eller anser att de borde göra eller säga.

9. Bromander (2011). På Svenska kyrkans hemsida presenteras undersökningen kortfattat och selektivt: <www.svenskakyrkan.se/default.aspx?id=790126> (2014-06-19).

10. Se <www.svenskakyrkan.se/pressmeddelanden>.

11. Se McGuire (2002) eller McGuire (2008).

12. Se Dahl (2000) eller Crick (2003).

Kyrkan, samhället och politiken

På sin hemsida definierar Svenska kyrkan sitt uppdrag i enlighet med hur lagstiftningen har tolkats och både intentionerna och uppdraget tycks vara tydliga: ”Öppenheten och dialogen med människorna med Jesus som förebild är grunden.” Församlingens verksamhet beskrivs i enlighet med kyrkoordningens regelverk för Svenska kyrkan¹³:

Alla församlingars grundläggande uppgift är att fira gudstjänst, bedriva undervisning samt utöva diakoni och mission. Syftet är att människor ska leva i tro på Jesus Kristus och en kristen gemenskap.

Vidare påpekas vikten av mötet med Gud genom gudstjänster, undervisning, diakoni och mission¹⁴, där det framgår att verksamheten bör utgå från tre aspekter: ”tro och andlighet”, ”internationellt arbete” och ”kyrka och samhälle”.

Fortsatt läsning visar emellertid att Svenska kyrkan också ägnar sig åt funktioner som drastiskt utvidgar dess uppdrag. Innehållet under rubriken ”Kyrka och samhälle” ges förhållandevis stort utrymme på hemsidan och presenterar aktiviteter som inte på något uppenbart sätt ligger inom ramen för kyrkans lagstadgade verksamhet.¹⁵ Exempelvis gratuleras vinnarna i matlagningstävlingen ”Klimatsmarta recept”.¹⁶ Dans förklaras vara en viktig del av Svenska kyrkans verksamhet och hemsidan erbjuder introduktioner till liturgisk, helig och rituell dans. Motiveringen till att dans är en meningsfull del i kyrkans verksamhet erbjuder en historisk bakgrund:

Från Siouxindianernas spökansare till Umbanda-kultens transdansare och de sufiska dansande dervischerna, har dans använts som ett sätt att gå in i ett annat slags medvetenhet och därigenom sätta sig i kontakt med den djupa mystik som Gud representerar.¹⁷

Handfasta råd för medlemmar som vill verka i Svenska kyrkans anda består exempelvis i att ”agera för klimaträttvisa” genom att ”uppmana politiker att ta klimatansvar” eller att kontakta kyrkan för mer information om ”Påverkansaktioner”, vilka förklaras vara ”aktioner riktade till en politiker eller annan beslutsfattare”.¹⁸

En annan del av Svenska kyrkans verksamhet består i ett allmänt filmengagemang med motiveringen att film ”utgör en viktig del av samtidskulturen och tar upp frågor om hur det är att vara människa och hur vi orienterar oss i samtiden”.¹⁹ Svenska kyrkan delar sålunda ut stipendier till särskilt angelägna filmer, bland annat genom ett sam-

13. Kyrkoordningen, 2 kap, paragraf 1, 2014:14.

14. <www.svenskakyrkan.se/omoss/kyrkans-grundlaggande-uppgifter>.

15. <www.svenskakyrkan.se/kyrkaochsamhalle>.

16. <www.svenskakyrkan.se/kyrkaochsamhalle/carolina-och-per-hade-de-basta-klimatsmarta-recepten>.

17. <www.svenskakyrkan.se/default.aspx?id=643118>.

18. <www.svenskakyrkan.se/internationelltarbete/engagera-dig>.

19. <www.svenskakyrkan.se/film>.

arbete med Barn- och ungdomsfilmfestivalen (BUFF), som eftersträvar ”kulturell mångfald” och ”normbrytande” bidrag.²⁰ Festivalen åtnjuter gott anseende, men återigen är det inte uppenbart varför det tillkommer en lagstadgat evangelisk-luthersk kyrka att ge finansiellt stöd åt kulturverksamhet vars uttalade målsättningen är att bryta ner normer.

Hemsidan berör också, helt kort och vid en mycket generös läsning, den deliberativa aspekten av den demokratiska processen: ”Öppenheten och dialogen med människorna med Jesus som förebild är grunden.”²¹

En så stor organisation som Svenska kyrkan blir naturligtvis ständigt mottagare för kritik från en rad olika håll. En vanlig utgångspunkt för kritiken är avvikande uppfattningar om vad kyrkan bör eller inte bör ägna sig åt. Förmodligen är den vanligaste kritiken mot Svenska kyrkan att den är alltför politiserad och driver ståndpunkter som associeras med de olika vänsterpartiernas politik. Enligt en väljarenkät gjord av Kyrkans Tidning²² röstar en majoritet av Svenska kyrkans diakoner och präster på Socialdemokraterna och Miljöpartiet i riksdagsvalet. Därtill är hälften av nomineringsgrupperna direkt knutna till politiska partier.

Fortfarande är det socialdemokratiska partiet det politiska särintresse inom Svenska kyrkan som har störst makt och är möjligen också den kraft som generellt har störst inflytande. Partiet är störst i kyrkomötet och förra LO-ordföranden Wanja Lundby-Wedin är första vice ordförande i Kyrkostyrelsen (där ärkebiskopen är självklar ordförande) och därtill ledamot av den kyrkliga mediekoncernen Verbums styrelse.

Inom socialdemokratiska partiet är detta inte okontroversiellt. Dess formella hållning är att vara neutralt i förhållande till religioner och trossamfund (så länge dessa inte kränker mänskliga rättigheter). Samtidigt befinner det sig i en position där den yttersta ledningen i praktiken äger makten att forma Svenska kyrkans teologi: kyrkopolitiken utformas i partistyrelsen. Vid 2015 års partikongress lades mycket riktigt fram flera motioner om att kapa banden mellan partiet och kyrkan, men ingen vann bifall.

Att kyrkliga företrädare agerar och uttalar sig i dagspolitiska frågor har inte undgått den politiska maktsfären. Kyrkan uppfattas som en potentiellt viktig medaktör, framförallt inom miljö-, integrations- och välfärdspolitiken. Den socialdemokratiska partistyrelsen skrev i sitt manifest inför kyrkovalet 2013 att Svenska kyrkan utgör en viktig resurs för att motverka klassklyftorna i samhället.²³

Det starka socialdemokratiska inflytandet över kyrkan är problematiskt. I kyrkovalet 2013 gick 30 procent av rösterna till Socialdemokraterna (S), men endast 12 procent av de röstberättigade deltog. Därmed representerar de röster som gick till (S) i själva verket inte fler än

20. <<http://buff.se/blogs/vad-ar-en-buff-film/>>.

21. <www.svenskakyrkan.se/arvika/kyrkans-grundlaggande-uppgifter>.

22. Lundberg, Lennart 2014 ”Så röstar prästerna och diakonerna” Kyrkans tidning 2014-06-19
<http://www.kyrkanstidning.se/inrikes/sa-rostar-prasterna-och-diakonerna> 2014-06-23

23. ”Hallå där, Olle Burell...” (2012).

omkring 230 000 väljare. I Uppdrag granskning bekräftade dåvarande ärkebiskopen Anders Wejryd ”att kyrkovalet faktiskt har konsekvenser för vad som sker i kyrkan”.²⁴ En annan hållning från ärkebiskopen hade onekligen varit märklig, men då är det heller inte anmärkningsvärt att påpeka att kyrkans verksamhet till följd av valresultatet bedrivs under starkt socialdemokratiskt inflytande, vilket kan ställas mot att endast 3,5 procent av kyrkans medlemmar röstade på partiet i kyrkovalet 2013.

Politiker har alltså ett avgörande inflytande över kyrkans teologi, lära och utveckling, dels genom kyrkomötets sammansättning, dels till följd av att organisationen på regional och lokal nivå är ordnad på ett sätt som strukturellt påminner om kommuner. Trots att reformen vid sekelskiftet syftade till att skilja kyrkan från staten i meningen att skapa en självständig kyrka har också partisystemet ett fortsatt starkt inflytande.²⁵ I Socialdemokraternas manifest inför kyrkovalet 2013 – som alltså formuleras av partistyrelsen – beskrivs Svenska kyrkan som en viktig resurs för arbetet med solidaritet, mänskliga rättigheter, religionsdialog och klassklyftor.²⁶ Det är inte svårt att se hur dessa fenomen är relevanta för en kristen världsbild – tvärtom – men ett par reflektioner infinner sig. Dels är språkbruket färgat av politiskt laddade begrepp (”klassklyftor”), medan teologiska begrepp som ”diakoni”, ”mission”, ”förkunnelse” och att ”förvalta sakramenten”²⁷ är underordnade.

Det är svårt att undgå misstanken att det socialdemokratiska partiet fortfarande betraktar den tidigare statskyrkan som en partipolitisk resurs, och att det är därför man väljer att värna det partipolitiska inflytandet över den fristående Svenska kyrkan. En sådan hållning befinner sig i så fall i ett starkt spänningsförhållande till partiets officiella ståndpunkt att det ska vara religiöst neutralt.

Detta har givetvis uppmärksammats också inom partiet, exempelvis genom de ovan nämnda motionerna till 2015 års partikongress, men också i artiklar i bland annat Kyrkans Tidning.²⁸ Runt årsskiftet 2013 argumenterade socialdemokraten Sören Ekström, tidigare generalsekreterare i Svenska kyrkan, i socialdemokratiska Aktuellt i Politiken²⁹ tillsammans med ytterligare tre tongivande (S)-politiker, för att tiden var inne för Socialdemokraterna som organiserad partigrupp att släp-

24. Programmet handlade visserligen om andra saker. Det hävdades dock att de präster som omtalats i programmet tillhörde den kyrkopolitiska grupperingen ”frimodig kyrka”. Som ett svar på varför de omtalade prästerna agerat som de gjort och om det kunde anses vara förenligt med Svenska kyrkans uppfattning svarade dåvarande ärkebiskop Wejryd: ”Ni har ju plockat ut här, vad jag förstår, framförallt den här kyrkopolitiska grupperingen ’frimodig kyrka’. Det avspeglar naturligtvis, det är en demokratisk rörelse vi har, det här en grupp som har ställt upp i kyrkovalet, och man röstar på någon grupp, och det här stryker under att kyrkovalet faktiskt har konsekvenser för vad som sker i kyrkan.”

25. Socialdemokraternas relation till Svenska kyrkan har varit föremål för forskning, se Ahlbäck (2003); Claesson (2004).

26. ”Hallå där, Olle Burell...” (2012).

27. Begreppen finns exempelvis i Kyrkoordningen och i prästvigningslöftena (Kyrkohandboken).

28. ”Ledande sossar vill bilda ...” (2013).

29. Ekström et al (2013).

pa taget om Svenska kyrkan. Skribenterna hävdade att det är "absurt" att kyrkans handlingsprogram fastställs av partistyrelsen och att det finns andra möjligheter för socialdemokrater att engagera sig i Svenska kyrkan. Bland reaktionerna återfanns bland annat motargumentet att socialdemokratin fungerar som en moralisk garant för kyrkans människosyn. En artikel där Ekström utvecklade argumenten publicerades senare i Svensk Kyrkotidning.³⁰

Det är i sig intressant att man från politiskt håll inte uppfattar att kristendomen är den moraliska kompassen för Svenska kyrkan, utan den egna politiska åskådningen.

Men efter artiklarna tystnade diskussionen. Efter ett tag återkom Ekström, nu som ensam författare, med en artikel i Kyrkans Tidning där han mildrade något och tog tillbaka en del.³¹

Att kyrkan gjorde en faktisk vänstersväng på 1960-talet är inte något som nödvändigtvis förnekas av kyrkopolitiskt engagerade socialdemokrater. Peter Weiderud, tidigare ordförande för Socialdemokrater för Tro och Solidaritet, har beskrivit hur Svenska kyrkan inspirerades av 1960-talets studentuppror, där "brännande frågor som man adresserar utifrån sin erfarenhet och övertygelse" lyftes fram. Weiderud pekar på att det bland annat handlat om svenskt bistånd, kritik av vapenexport, kampen mot apartheid, klimatfrågan eller kampen för utförsäkrade. Genom den processen har Svenska kyrkan enligt Weiderud "snarare hamnat till vänster än höger i sina konkreta ställningstaganden".³² I ett pågående projekt drivet av Axel och Margaret Ax:son Johnsons stiftelse för allmännyttiga ändamål granskas de generella, långsiktiga följderna av 1960-talets vänstervåg. Utgångspunkten är inte att värdera uttrycken eller förändringarna, utan snarare att beskriva 68-rörelsens inflytande i Sverige. Idéhistorikern och universitetslektorn vid högskolan i Borås, Johan Sundeen, studerar samma påverkan inom kyrkan och tycker sig se hur influenserna gått "från socialismen till kristendomen, snarare än tvärtom. Bekännelseladdade begrepp som frälsning och synd tolkas sålunda i marxistiska termer".³³ Sundeen gör en direkt koppling mellan den kulturella och politiska utvecklingen under 1960-talet och Svenska kyrkan:

Kyrkans politisering påminner till sina uttryck på många sätt om kulturens samtida vänstersväng. Samma hånfulla omdömen som drabbade politiskt omedvetna kulturuttryck riktades mot förment medelklassinriktade gudstjänster. Den politiska konsten hade sin motsvarighet i den politiska bönen.³⁴

30. Ekström (2014).

31. Ekström (2014)

32. Weiderud (2014, sid 29–30).

33. Sundeen (2013).

34. Ibid.

Prästen Ulrika Carlström Nordkvist har skrivit kritiskt om just denna riktning från politik till teologi:

Det står naturligtvis var och en fritt att omsätta sin tro i politisk eller partipolitisk handling. Men frågan är om det omvända är önskvärt – att göra sin egen politiska övertygelse till teologiskt riktämne. Det finns alltså två olika riktningar: att föra ut sin kristna övertygelse och omsätta den i handling eller att ta sitt politiska engagemang in i kyrkan och upphöja det till teologi. Ska politiken in i kyrkan eller tron ut i världen?³⁵

När problematiseringen närmar sig partipolitiken skröder Carlström Nordkvist inte orden:

Att värna miljön är självklart nödvändigt. Men är det klokt av Svenska kyrkan att ständigt associeras med befintliga partistrukturer som en aktör bland andra? Det är just här som frågan om politik och partipolitik bränner till. När Svenska kyrkan blir en trofé i offentlig debatt snarare än att utmana maktstrukturer oavsett partipolitisk tillhörighet, då är gränsen mellan politik och partipolitik upphävd.³⁶

I en studie av hur religionsfrågorna hanterats inom svensk politik under efterkrigstiden beskriver statsvetaren Andreas Johansson Heinö hur religionsfrågorna väckts till liv hos den politiska vänstern.³⁷ Hans utgångspunkt är de politiska partiernas perspektiv snarare än Svenska kyrkans attityder, men analysen av hur det politiska klimatet kring religion eller religionsfrågor förändrats över tid för tankarna i samma riktning.

Politisk eller partipolitisk?

I Almedalen 2013 betonade dåvarande ärkebiskop Anders Wejryd att Svenska kyrkan inte är en politisk rörelse; han beskrev däremot kyrkan som en lobbyorganisation: ”Vi hävdar grundvärderingar och litar på att det politiska samtalet fungerar.”³⁸

Ärkebiskop Antje Jackelén, installerad i juni 2014 som Wejryds efterträdare, har i en intervju i Dagens Arena formulerat en distinktion mellan politik och partipolitik och, i enlighet med denna, beskrivit kyrkan som politisk, dock inte partipolitisk. I intervjun konstaterades dock att Svenska kyrkan blivit mer aktivistisk sedan millennieskiftets reform, och att Jackelén försöker påverka politikerna i enskilda sakfrågor.³⁹ När hon ger exempel på icke partipolitiska sakfrågor nämner hon påskuppropet 2005 för en generösare flyktingpolitik⁴⁰ och Revadebat-

35. Carlström Nordkvist (2014).

36. Ibid.

37. Johansson Heinö (2013, sid 25).

38. ”Ärkebiskopen stolt lobbyist” (2013).

39. ”Måste kyrkan vara vänster?” (2014).

40. Påskuppropet 2005 initierades av dåvarande ärkebiskop K G Hammar och resulterade i över 100 000 namnunderskrifter, samt flyktingamnesti för tusentals människor. För initiativet nominerades K G Hammar till årets lobbyist av PR-byrån Westander. (Pressmeddelande från Westander 2005-10-31.)

ten 2013, i vilken polisen anklagades för att använda diskriminerande arbetsmetoder.⁴¹

Upprinnelsen till just påskuppropet var att diakoner inom Svenska kyrkan menade sig möta ett stort antal utförsäkrade människor som inte kunde försörja sig på grund av Alliansens sjukförsäkringspolitik. Skeendet har granskats av Mattias Haglund vid Teologiska institutonen i Lund.

Enligt Haglund rättfärdigades de politiska protesterna och fördes in i ett teologiskt sammanhang genom att begreppet ”profetisk diakoni” myntades. Inom ramen för detta begrepp gjordes sedan påståendet att regeringen (Reinfeldtregeringens första mandatperiod) genomfört ”den största nedmonteringen av vår välfärd som skett i modern tid”.⁴²

Sveriges Kristna Råd (SKR) formulerade ett upprop och ärkebiskop Anders Wejryd uppvaktade socialförsäkringsminister Ulf Kristersson (M) och begärde att denne skulle lyssna på diakonerna.⁴³ På annandag påsk skedde flera kyrkliga manifestationer runt om i landet. I Stockholm talade biskop Eva Brunne och prästen och debattören Helle Klein på Medborgarplatsen. Kostnaderna för manifestationerna delades av Svenska kyrkan och LO-distriktet i Stockholm.⁴⁴

En av de tongivande aktörerna i samband med påskuppropet var den vänsterpolitiska, kyrkliga tankesmedjan Seglora smedja, vars ansikte utåt varit prästen och Aftonbladets förra politiska chefredaktör Helle Klein.⁴⁵ Seglora smedja finansieras bland annat av Stockholms stift och verkar med starkt och uttalat stöd av biskop Eva Brunne – bland annat tas varje år upp stiftskollekt för tankesmedjan. Dess nättidning Dagens Seglora fick också tidigt ekonomiskt stöd från Lunds stift under Antje Jackeléns tid som stiftets biskop. Seglora smedja och Dagens Seglora återfinns i dag i Nacka församling i Stockholm, som ger stöd i form av lokaler och en finansierad kommunikationstjänst. Tidigare gavs liknande stöd av Sofia församling. I en sammanfattande analys av påskuppropet 2011 skiljer Haglund mellan tre olika drivkrafter för de kyrkliga företrädarnas engagemang: ideologisk, karitativ och dialogisk.⁴⁶

Den ideologiska drivkraften handlar om att man företräder en allmänt kritisk linje mot – i detta fall – alliansregeringen, man fokuserar på den förda politiken och agerar genom offentliga manifestationer. Den karitativa motivationen tar sin utgångspunkt i den enskilda

41. Rättssäkert och effektivt verkställighetsarbete (REVA) var ett projekt inom Migrationsverket i samarbete med Polisen och Kriminalvården för att bland annat förbättra rättssäkerheten vid avvisning av personer som uppehållit sig i Sverige utan tillstånd.

42. Haglund (2011, sid 15).

43. Ibid, sid 23–24.

44. Ibid, sid 26.

45. Seglora smedja (”Kyrkorna måste höja sina röster ...”, 2011-01-31; ”Stöd diakonernas upprop ...”, 2011-02-02; ”Dags för ett påskupprop!”, 2011-02-09; ”Dags för biskopsbrev ...”, 2011-02-16; ”Efterlyses ...”, 2011-02-22).

46. Haglund (2011, sid 40).

medmänniskan och hennes nöd, en nöd man vill synliggöra. Man kan också ha en dialogisk drivkraft, alltså att få till stånd en diskussion med makthavare, men inte kalla det uppror eller göra anspråk på att diktera politiska ställningstaganden. Distinktionerna är klargörande för vad det innebär att kyrkan tar ett samhällsansvar och när det kan karakteriseras som politiskt och ideologiskt respektive teologiskt och karitativt-dialogiskt.

När kyrkliga företrädare talar om kyrkan som politisk eller som en lobbyorganisation är det lätt att dessa olika drivkrafter inte synliggörs och att engagemanget uppfattas som entydigt. Att en kyrka tar samhällsansvar innebär dock inte med nödvändighet att den äger en ideologisk överbyggnad eller använder sig av politiska metoder. När kyrkan uppfattas som aktivistisk, äger aktivistiska ambitioner och betraktar sig själv som aktivistisk, då är det emellertid ofta den ideologiskt-politiska drivkraften man förväxlar med det generella begreppet "samhällsansvar".

Under Revadebatten⁴⁷ initierade Seglora smedja och dess nättidning Dagens Seglora en namninsamling: "Polisstat? Nej tack! Upprop mot REVA". Seglora efterfrågade kollektiv handling från landets biskopar: "Den 20 mars samlas biskopsmötet i Stockholm. Må det bli starten på påskuppropet 2013 – mot REVA och för en flyktingamnesti."⁴⁸ Redan några veckor tidigare hade Klein väckt tanken att biskoparna skulle driva fram ett nytt påskupprop: "Tänk om Svenska kyrkans biskopar nu kunde ta täten i REVA-uppropet ... Det är snart påsk – dags för ett nytt påskupprop för de papperslösas skull."⁴⁹

På föredragningslistan vid det biskopsmöte som ägde rum i Stockholm den 19–20 mars återfanns "Projektet Reva" på dagordningen.⁵⁰ Både Jackelén och Brunne skrev under namninsamlingen och på det digitala klotterplanket Twitter gav Jackelén den 24 februari aktivismen kring Reva teologisk legitimitet: "Vår mänskliga kraft räcker inte. Gud ger kämpande tro: motståndskraft mot varje Reva i den väv som förenar mänskligheten #söndagsord 2 i Fastan".⁵¹ Biskop Eva Brunne var mer slagordsbetonad: "Gör om, gör asylrätt! Nej till REVA i Kungsträdgården."⁵²

Smedjans förhoppning hade varit att mana fram en kampanj kring flyktingfrågan inspirerad av påskuppropet, och precis som vid detta

47. För en redogörelse av händelseförloppet kring Reva, se Qviström (2014, sid 263–280).

48. *Dagens Seglora* ("Kom igen nu, biskopar!", 2013-03-06).

49. *Dagens Seglora* ("Dags för påskupprop för de ...", 2013-02-26).

50. Påskuppropet (Haglund, 2011) var också det en punkt på biskopsmötets dagordning den 23 mars 2011. Samtal med sjukförsäkringsministern och försäkringskassan har funnits på Kyrkostyrelsens – kyrkomötets beslutande styrelse – dagordning framgår i skrivningen. De ställer sig bakom SKR:s brev till regeringen samt rapporterar om planerade manifestationer och befintliga namnlistor.

51. Antje Jackelén @BiskopAntje (Twitter 2013-02-24). Retweetas av *Dagens Seglora* och läggs ut på nättidningens hemsida.

52. Eva Brunne @BiskopEva (Twitter 2013-03-09). Retweetas av *Dagens Seglora* och Helle Klein.

var aktivitetsnivån hög inom sociala medier.⁵³ Biskopsmötet ledde dock inte till något uttalande likt det som gjorts i början av mars av Sveriges Kristna Råd och andra religiösa ledare, som fördömde polisens arbetsmetoder utan närmare hänvisning till vilka faktiska formella eller praktiska åtgärder som åsyftades. I Dagens Seglora uttryckte skribenten Mattias Irving sin besvikelse: ”Det blev inget påskupprop. Biskopsmötet den 20 mars resulterade inte ens i ett eget uttalande om REVA.”⁵⁴

I SKR:s uttalande – undertecknat för Svenska kyrkan av Anders Wejryd – finns ingen teologisk reflektion. De religiösa ledarnas enda teologiska association är att undertecknarna är ledare för trossamfund i Sverige.⁵⁵ En tolkning av detta är att det faktiskt inte finns någon teologisk samsyn att formulera, med tanke på att man representerar olika kyrkor. Icke desto mindre är det tänkvärt att de religiösa ledarna inte lyfter in en andlig eller religiös dimension i sitt resonemang.

Den ideologiska basen för argument mot Reva hämtas från Europakonventionen för mänskliga rättigheter. SKR skriver:

Vi behöver också en politisk debatt om vilka arbetsuppgifter som polisen bör prioritera – vi anser att det är orimligt att jakten på redan utsatta människor ska stå i fokus ... Och inte minst behöver vi en politisk debatt som bereder väg för en mer rättssäker och human asylpolitik som i sig leder till större acceptans hos alla berörda för ett utvisningsbeslut.⁵⁶

Engagemanget för flyktingar och människor i nöd är ett självklart imperativ för många troende, grundat i olika trosövertygelser som gudsbild och syn på rättfärdighet och Guds vilja. Men man förankrar inte sina argument i några sådana föreställningar som man utan teologisk svårighet hade kunnat enas om. Texten kan i stället förstås som en migrationspolitisk pamflett med tydlig udd mot den sittande regeringen. Här finns detaljerade synpunkter på svensk lag och migrationspolitik samt hänvisningar till domar i Migrationsöverdomstolen och krav på ändring av den svenska utlänningslagen.

Den ideologiska nivån i retoriken och metoden är tydlig, men den karitativa och dialogiska saknas. Att konstatera att man är ledare för olika trossamfund räcker inte som uttryck för dessa senare nivåer. Snarare är det påkallat att se det som det omvända: den plattform och det mandat man har används för att legitimera en redan existerande ideologisk ståndpunkt.

Med dessa exempel har vi velat visa att Svenska kyrkan, när den beskriver kyrkan som politisk eller som en lobbyorganisation, ofta utgår från en ideologisk drivkraft. Samhällsansvar kan förvisso skänkas teologisk legitimitet, men inom Svenska kyrkan utgår samhällsansvaret ofta från ideologi, och ibland är det också där det stannar. Den återkommande distinktionen mellan politisk och partipolitisk blir, när

53. Skärmavbildningar för en del av den dagen visar 12 twitter om Reva (2013-02-22).

54. ”Biskoparna borde lyssna på REVA-opinionen” (2013).

55. Sveriges Kristna Råd (SKR) (2013-04-03).

56. Ibid.

man tittar närmare på aktiviteter och retorik, inte särskilt tydlig. De kyrkliga företrädarna säger att det finns en skillnad, men preciserar inte innehållet i den distinktion eller den definition de gör. Inte heller är det en självklarhet att en sakfråga inte har en färg för att det är sakfråga, eller för att man säger att den inte har en färg.⁵⁷

Det är också viktigt att se hur Svenska kyrkan samspelar med en sådan aktör som SKR och att man också ibland gör uttalanden där företrädare för andra religioner än kristendomen medverkar. Detta är ett uttryck för en ambition att låta religioner få ett större inflytande på dagspolitiska frågor. Vilka konkreta uttryck denna ambition tar sig behöver granskas, vilket dock faller utanför ramen för denna rapport.

En teologisk reflektion kring den aktivism som framträder är att den i många fall är ett uttryck för en reformert syn på människan, snarare än en evangelisk-luthersk. Den reformerta synen lyfter, förenklat, fram mer av det ”lagiska”, det vill säga mer av gärningslära och avgörelse. Man håller inte, på samma sätt som en luthersk uppfattning om samhället, isär det andliga och det världsliga.

Enligt en luthersk förståelse är allt givet av Gud, men det finns olika roller och uppgifter. Kyrkans uppgift är en och kejsarens en annan, för att använda en biblisk bild. Detta innebär inte att människan inte har ett samhällsansvar, men det delar hon med alla andra människor. Det ansvaret tar en människa på alla de arenor hon verkar på: i vardagslivet, i bostadsrättsföreningen och i sina olika samhälleliga uppdrag. Kyrkans gemenskap är något annat och något mer. Frikyrkorna har traditionellt präglats mer av reformert teologi. I dag är gränserna mer uppluckrade då många inom Svenska kyrkan – präster, förtroendevalda och makt-havare – har frikyrklig bakgrund. Det är en aspekt av Svenska kyrkans politisering att denna teologiska förskjutning har skett.

PR, politik och påverkan

När kärnkraftsfrågan var som mest brännande engagerade sig en stor del av svenska kristenheten i kärnkraftsmotståndet. Bland aktörerna syntes exempelvis den anrika Kristna studentrörelsen i Sverige (KRIS) och KDS, nuvarande Kristdemokraterna (KD), som anslöt sig till Linje 3 inför folkomröstningen 1980 (blivande finansmarknadsministern Mats Odell var vice ordförande i organisationen för Linje 3). I dag är det klimathotet som utgör Svenska kyrkans främsta prioritet vad gäller miljöfrågor.

Hösten 2013 fick sålunda PR-byrån Westander i uppdrag av Svenska kyrkan att sammanställa en klimatrappport, vars förord skrevs av ärkebiskop Anders Wejryd. Rapporten fick snart kritik. Bland annat und-

57. Mot slutet av intervjun i *Dagens Arena* säger Antje Jackelén att det just är sakfrågor som intresserar henne och att hon röstat på många olika partier genom åren. Här bör det vara kommunalvalen som åsyftas. Jackelén blev svensk medborgare 2008 och kan således 2014 enbart hunnit rösta i ett riksdagsval.

rade Miljöpartiets tidigare språkrör Birger Schlaug varför kyrkan över huvud taget engagerade sig i en fråga utan synbart teologisk grund. Han kallade rapporten ”elementär” och ”själlös” och uttryckte förhoppningen att den åtminstone inte kostat kyrkan alltför mycket.⁵⁸

Birger Schlaugs fråga, varför Svenska kyrkan gör något som saknar teologisk bas, är allvarlig och ringar in den kritik som riktas mot de ökande kraven på kyrklig politisk aktivism från kyrkliga företrädare: Varför sysslar inte Svenska kyrkans företrädare med teologi?

I fallet med klimatrapporten är förklaringen enkel. Frånvaron av teologiskt fokus och djup är givetvis en följd av att rapporten sammanställts av en PR-byrå. Det är ingen kritik mot den valda byrån, Westander, som utförde ett beställningsjobb och rimligen inte kan förväntas anlägga teologiska perspektiv på sitt arbete. Bland biskopar och andra kyrkoledare saknas dock inte teologisk kompetens. Varför man inte använder den eller litar till den är mångbottnade frågor.

Inför det biskopsbrev om klimatet som kom våren 2014 användes samma PR-byrå för att ta fram underlag till kommunikationsplattformar och debattartiklar.⁵⁹ Det grunda teologiska anslaget får också denna gång en förklaring: PR-byrån skulle även vara Svenska kyrkan behjälplig med att göra klimatet till en fråga i valrörelsen 2014.⁶⁰

Nu är förvisso miljön en fråga för alla människor, och att kyrkan bidrar teologiskt till samhällsdebatten är ju en uppgift. Den uppgiften handlar om evangeliet. Men i stället blir Svenska kyrkans politiska miljöutspel lagiska, för att tala teologispråk. Ytterligare pålagor för den stressade och oroade nutidsmänniskan. Detta är inte luthersk teologi, som lyfter fram det rakt motsatta: människan behöver vila i nåden och förlåtelsen. Förvisso behöver hon förstå sin synd, sin del i världens bortvändhet, men aldrig utan att i samma tanke bäras av tron på att vara förlåten. Detta andra steg, förlåtelsen, är inte de kyrkliga politiska utspelens huvudfokus. Förlåtelsen och evigheten är ju inte politikens uppgift. Tillämpar man politiska agendor och spelregler på kristendomen framträder en lagiskhet och ett kortsiktigt perspektiv som av teologiska skäl och utifrån Svenska kyrkans grunduppdrag kan ifrågasättas.

I biskopsbrevet om klimatet finner man följande beskrivning av visionen om Guds rike och vårt ansvar för skapelsen: ”aldrig mindre än strävan efter rättvisa, solidaritet, fred och försoning.”⁶¹

Det är intressanta ordval som signalerar ett politiskt engagemang, snarare än ett teologiskt rättfärdigande, vars motsvarigheter skulle kunna vara ”rättfärdighet”, ”barmhärtighet”, ”frid” och ”försoning”.

Svenska kyrkans utspel i klimatfrågorna är ett tydligt exempel på hur aktivism, dagspolitik och politisk påverkan har en central roll i vad

58. Schlaug (2013).

59. 2014 tilldelades ärkebiskop Antje Jackelén priset ”Hetast i Almedalen” av PR-byrån Westander. Petterson (2014), Kyrkans tidning (2014-07-11).

60. Svenska kyrkan @svenskakyrkan (twitter 2014-07-10).

61. Biskopsmötet (2014, sid 64).

man uppfattar som kyrkans *raison d'être*. Kyrkan lägger ned stora resurser – pengar, tid och opinionsbildning – på detta.

Under sommaren 2015 rapporterades om Svenska kyrkans framgångsrika förvaltning av dess kapital, från bland annat skogsbruk. 570 miljoner skulle nu regna ned över kyrkan. Kort därefter skrev Naturskyddsföreningen, tillsammans med ytterligare miljöaktörer, en kritisk debattartikel i Kyrkans Tidning om bristen på miljöhänsyn i Svenska kyrkans skogsbruk:

Svenska kyrkan är Sveriges största institutionella skogsägare efter staten. På Svenska kyrkans hemsida framhålls: "Med ödmjukhet för Skapelsen förvaltas skogen för en rikedom av förnyelsebar råvara och hem till djur och växter." I huvudsak bedriver dock kyrkan storskaligt kalhyggeskogsbruk, vilket sällan innebär en ödmjuk förvaltning av djurens och växternas hem.⁶²

Varken Svenska kyrkan eller ärkebiskop Antje Jackelén, som någon vecka senare skulle tala om miljöfrågor i Almedalen, bemötte kritiken. I samma nummer av Kyrkans Tidning meddelas dock att Svenska kyrkan sålt värdefull bokskog till statliga Sveaskog och därmed lämnat över förvaltarskapet till landets största skogsägare.

Politiska utspel är av stor betydelse för Svenska kyrkans ledning som inte sällan går i otakt med sina medlemmar. I en undersökning från 2010, om hur medlemmarna ser på Svenska kyrkans roll och uppgift, framgick tydligt att de vill att kyrkan ska stötta utsatta men hålla sig borta från politiken.⁶³

När undersökningen publicerades i anslutning till Almedalsveckan, kommenterades den av Eva Brunne:

Tro och politik kan inte skiljas åt. Kyrkan ska blanda sig i alla samtidens viktiga samtal ... Kristen tro ska leva i vardagen och i världen se andras behov, se de sociala och ekonomiska sammanhangen, och ta ställning.⁶⁴

Därefter preciseras vad detta innebär: socialförsäkringsfrågor och klimat- och hållbarhetsfrågor. Viktiga samtal och att se andras behov är väl det medlemmarna efterfrågar, men sedan får dessa neutrala ordval sällskap av uttalandet om att tro och politik inte går att skilja åt och att det är frågor om de ekonomiska och sociala sammanhangen som vi ska ta ställning till.

Vilka är då en biskops – eller ämbetsbärares – uppgifter och ansvar i Svenska kyrkan? Följande formulering från ett biskopsbrev om ämbetet från 1990 ger svar:

En viktig förutsättning för att biskopen med frimodighet och integritet skall kunna fullgöra sina åtaganden är att han står helt fri från politiska bindningar i den samhälleliga maktapparaten. Biskopen är kyrkans talesman med Guds ord som den enda avgörande auktoriteten.

62. Sandahl et al (2015).

63. Bromander (2011).

64. "Kyrkan vill vara politisk ..." (2011).

I enlighet med kyrkans tradition är det en huvuduppgift för biskopen att verka för och vara en symbolgestalt för kyrkans enhet och sammanhållning.⁶⁵

Svenska kyrkans ledning följer i dag en riktning som söker sitt ursprung i engagemanget i olika studentrörelser: nej till vapenexport, kärnvapenavrustning, miljöpolitiskt engagemang, integrationspolitiskt engagemang, utrikespolitiska ställningstaganden (inte minst i Israel–Palestina-konflikten). Listan av exempel är inte uttömmande och placerar närmast uteslutande Svenska kyrkan i ett partipolitiskt sammanhang, där man i sakfråga efter sakfråga ansluter sig till partier med vänsterideologisk tillhörighet.

De hade en politisk vision och fann en kyrka

En bakgrund till dagens politiserade kyrksituation finns i 68-rörelsen och dess avnämare. I slutet av 1960-talet började den kristna studentrörelsen bli alltmer politisk. Föreningen KRISS hade grundats kring förra sekelskiftet med ambitionen att skapa ”en syntes av kristen tro och politiskt ansvarstagande”, enligt en formulering ur *Kristet Vittnesbörd i kampen för befrielse* (1977).⁶⁶ Under 1960-talet samlade föreningen (som kan beskrivas som en sammanslutning för frikyrkliga och svenskkyrkliga studenter, men utan katolska medlemmar) kristna studenter med politiskt engagemang i bland annat Vietnamrörelsen.⁶⁷

1960-talet hade inneburit ”skärpta krav på politiskt ställningstagande” och den ”teologiska reflexionen har framförallt gällt olika försök att skapa en syntes mellan kristen tro och politisk praxis”.⁶⁸ Frågan om den kristna trons relevans är tidigt aktuell inom KRISS.

Men varför ta omvägen om Gud? Räcker det inte med en politisk teori som säger att man ska ta ställning för de förtryckta, de utsugna och maktlösa mot förtryckare, utsugare och mäktiga?

Det svar som formuleras handlar om att det finns ”fundamentala insikter i våra liv som är svåra att förmedla med ord”, därför behövs bön och sakrament.⁶⁹

En granskning av KRISS tidskrift *Kristet Forum* under 1960-, 1970- och 1980-talen ger en djupare förståelse för hur Svenska kyrkan kommit att utvecklas till vad den är i dag.⁷⁰ Frågan om den kristna trons relevans och om hur man ska skapa denna syntes mellan teologi och politik – och det är marxism och socialism det handlar om här – är

65. Biskopsmötet (1990). *Biskop, präst och diakon i Svenska kyrkan*. Ett biskopsbrev om kyrkans ämbete.

66. ”*Kristet Vittnesbörd i kampen för ...*” (1977, sid 76).

67. *Ibid.*

68. *Ibid.*, sid 40.

69. *Ibid.*

70. Idéhistorikern Johan Sundeen arbetar med ett större arbete om Svenska kyrkan och svensk kristenhets relation till och influens av marxismen inom ramen för forskningsprojektet ”Arvet efter 68”, *Kristet Forum* är ett material han analyserar.

ständigt närvarande i tidskriften. Man har en ideologi och försöker sedan göra teologin relevant. Man kan uttrycka det så här: De har en politisk övertygelse och finner en kyrka. Det förefaller genomgående som om politiken är drivkraften och utgångspunkten. Den kristna tron har inte en självklar egen relevans, utan man behöver skapa den relevansen, få den att kunna smälta samman och harmoniera med en socialistisk vision. Den ”kritiska solidariteten” med kyrkan handlar om att det är ideologin som är ett korrektiv till den kristna tron.⁷¹

En beskrivning av förhållandet mellan politisk handling och kristen tro formuleras så här: ”I varje solidaritetshandling vi utför växer liv, Kristi liv, i oss.”⁷²

Studenterna och de aktiva talar också om ”politisk väckelse och teologisk omprövning”.⁷³ Ordet väckelse tas här ur sin teologiska kontext för att användas som en metafor för politisk medvetenhet. Det här sättet att arbeta, att fylla ord med ny betydelse, eller byta deras kontext för att förmedla ett budskap, är en återkommande metod. Ordet ”hopp” är ett sådant. Det är ett ord med kristen betydelse, men används också i marxistiskt tänkande. När den kristna vänstern talar om ”hopp” blir därför betydelsen dubbel och ger olika signaler.

Det som gör materialet särskilt intressant för den som vill förstå samtidens Svenska kyrkan och dess inriktning, är att det också finns en direkt koppling till en tongivande kyrklig opinionsbildare i dag: Seglora smedja och Dagens Seglora.⁷⁴ Man kan säga att dessa är arvtagare till det politiska KRISS och de har på bara några år väckt till liv många av de hjärtefrågor som KRISS drev. Uppropen och manifestationerna är exempel på sådana teman och metoder.

I styrelsen för smedjan sitter flera tidigare medlemmar av KRISS, däribland en av föreningens före detta generalsekreterare.

En annan tidigare generalsekreterare beslutar om ekonomiskt stöd, nuvarande biskopen i Stockholms stift, Eva Brunne. Bland skribenterna finns också tongivande KRISS:are som tidigare chefredaktören Arne Carlsson, tidigare biskop Martin Lind, prästen Anna Karin Hammar och tidigare biskop Jonas Jonsson, för att nämna några. En av de flitigaste skribenterna, Mattias Irving, var nyligen ordförande för KRISS och Helle Klein är också KRISS:are. De är olika generationer, men sammanhang och mylla är desamma.

71. Vi är ”rustade att leva vidare i Guds kyrka med kritisk solidaritet”, är den beskrivning som ges. *Kristet Vittnesbörd i kampen för befrielse* (1977, sid 7).

72. *Ibid*, sid 26.

73. *Kristet Forum* (4–5/1979).

74. Man har plockat upp KRISS motto och säger sig verka i ”kritisk solidaritet” med Svenska kyrkan.

I Kristet Forum kan beskrivningen av en kristen människa formuleras så här på 1980-talet:

En kristen människa blir en människa som i sin tro förenar politik, vetenskap och tro.⁷⁵

Eller så här:

... en radikal politisk omvändelse öppnar för en framtid där allt känns nytt och mänskligt.⁷⁶

Ordet ”mänskligt” är viktigt här. Det är ett ord som ofta används, så också i dag. Kristendomen handlar om det mänskliga, om människan, om människans värde. Förvisso är det så, men här finns ett sätt att allmängöra den kristna trons mer specifika anspråk. I dag kan man se det mer som frukten av den anpassning som har sin upprinnelse i att engagemanget börjar i det politiska. Teologin blir mer av en vagn att koppla på loket. Politisk omvändelse och kristen omvändelse blir synonymer.

Kyrkan och revolutionen, kyrkan och marxismen, kyrkan och miljön (KRIS har en ekologigrupp), kyrkan och befrielseörelserna, islam och kristendom, kyrkan och DDR – dessa är återkommande teman i Kristet Forum. Det finns en stark marxistisk *teoretisk* inriktning på 1970-talet.

Det är först på 1980-talet som kvinnofrågorna börjar få ett större utrymme; frågan om samkönade relationer är inte väckt på allvar. Redan 1983 kräver prästen Anna Karin Hammar, i ett brev till kyrkomötets ledamöter, prästvigningsstopp för kvinnoprästmotståndare. Hon vill att en ”tydlig gräns” ska sättas till 1 januari 1987.⁷⁷ Det skulle komma att dröja ytterligare ett drygt decennium innan en sådan gräns sattes. Men det kan tas som ett exempel på att de frågor KRIS drev fick starkt genomslag, man satte agendan. I samtidens kyrkliga retorik om att Svenska kyrkan ska vara politisk är det viktigt att komma ihåg att KRIS är bakgrunden. Politiken har en tydlig riktning. Kyrkans politiska engagemang är inte ett samhällsengagemang för de utsatta i någon politiskt neutral mening, utan har en ideologisk ram formad av marxistisk ideologi.⁷⁸

Bakgrunden är således viktig. Nu är det inte ovanligt att ha haft en röd ungdom. Det anmärkningsvärda är i stället att man på många sätt driver samma frågor som man gjorde i sin revolutionära ungdom. Det är kamp, aktivism, upprop och manifestationer: Solidaritet med befrielseörelser, man var då inte så noga med om dessa använde våld

75. Sollerman (1980).

76. Ibid.

77. *Kristet Forum* (9–10/1983).

78. Det finns olika marxistiska riktningar, eller maoistiska, sådana i materialet. Marxism och socialism används här utan att kvalificera dess olika ingredienser eller göra tydliga distinktioner. Men för framställningens skull behövs inte detta, då syftet är att visa på vilken politisk *inriktning* man har.

eller inte. Våld underifrån kunde legitimeras, miljöfrågor, islam, revolutionen i Iran sågs som ”massornas” resning på islamisk grund.

Det är i stort sett samma frågor som Svenska kyrkan driver i dag. Vid läsningen av *Kristet Forum* tycks tiden ha stått still. Förutom att det är högintressant att se ett helt nätverk, eller en ”generationselit”, ta form inför ögonen. Inom kyrkoledningen i dag är det bara en liten minoritet som inte återfinns i detta nätverk av likasinnade som svetsas samman, och där hoppet om revolutionen lever starkt, liksom besvikelsen över att den tycks utebli.

Så här säger Eva Brunne 1980, när hon tillträtt som generalsekreterare för KRISS, om vad som är det viktiga:

... kopplingen mellan tron och vardagslivet och politiken.⁷⁹

Det är nästan identiskt med det hon säger i *Almedalen* 35 år senare, och som vi tidigare citerade i sin helhet:

Tro och politik kan inte skiljas åt. Kristen tro ska leva i vardagen och i världen se andras behov, se de sociala och ekonomiska sammanhangen, och ta ställning. Frågorna för KRISS som fokuseras i just detta nummer är de fattigas upprättelse, kvinnors befrielse och naturens fortlevnad.

Vad vill medlemmarna?

Pendangen till kyrkoledningens engagemang är medlemmarnas attityder. För att studera dessa har vi tagit hjälp av dels Jonas Bromanders omfattande studie *Svenska kyrkans medlemmar*⁸⁰, dels en undersökning genomförd under maj månad 2014, beställd från Demoskop av Timbro.

Bromanders studie består i en kartläggning av Svenska kyrkans medlemmar, tänkt som beslutsunderlag för Svenska kyrkans roll i ett föränderligt samhälle.⁸¹ Studien initierades av kyrkostyrelsen 2009, som efterfrågade ”ett tydligare fokus på medlemmarnas värderingar och på en koppling till den omvärldsanalys som görs vid kyrkokansliet i Uppsala”.⁸²

I vår rapport fokuserar vi bland annat på frågan om kyrkans verksamhet kan anses ligga i linje med medlemmarnas förväntningar. Därmed har vi särskilt studerat mätningar som är relevanta för just denna frågeställning, vilket också innebär att vi tolkar undersökningen utifrån ett delvis annat perspektiv än Bromander.

Studien visar sålunda att mindre än en tredjedel, 32 procent, av kyrkans medlemmar är mer positiva än negativa till kyrkan. Knappt 12 procent är mer negativa än positiva, medan återstoden är ambivalent

79. *Kristet Forum* (3/1980).

80. Bromander (2011).

81. *Ibid*, sid 7.

82. *Ibid*, sid 39.

(något som framförallt gäller yngre medlemmar).⁸³ Hälften av medlemmarna anser att Svenska kyrkan inte ”vid ett enda tillfälle betytt någonting som man inte skulle kunna vara utan”.⁸⁴

Ett av de tydligaste resultaten gäller vad medlemmarna anser att kyrkan *inte* bör prioritera. De anser att Svenska kyrkan *minst av allt* bör prioritera i nämnd ordning:

- Hjälp till utsatta människor i övriga delar av världen
- Musik
- Nya gudstjänstformer
- Traditionella gudstjänster
- Deltagande i samhällsdebatten eller miljöfrågor.

De två alternativ som hamnar längst ner på listan, miljöfrågor och att delta i samhällsdebatten, prioriteras av färre än 10 procent av medlemmarna. Bromander tolkar detta som att medlemmarna anser att kyrkan inte ska ägna sig åt partipolitik utan förväntas stå neutral i förhållande till politiken. Kyrkan bör inte nödvändigtvis hålla sig utanför samhällsdebatten, däremot äger det betydelse på vilket sätt kyrkan gör sin röst hörd.⁸⁵

Bromander har låtit medlemmarna välja tre av tretton alternativ som de anser att kyrkan främst bör ägna sig åt. Bland dessa finns inga varianter på teman som ”Att sprida det kristna budskapet” eller ”Att värna kristendomens plats i samhället”, vilket intuitivt kan förefalla som naturliga uppgifter för en kyrka att prioritera.

I Demoskops undersökning har de tillfrågade dels fått möjlighet att välja alternativ som beskriver kyrkans relation till staten, dels svara på vilka frågor de anser att Svenska kyrkan bör prioritera. De tillfrågade har inte behövt begränsa antalet valda alternativ.

Omkring 60 procent tror att det i dag finns ett fåtal kopplingar mellan kyrka och stat, medan en knapp fjärdedel tror att kyrka och stat är helt åtskilda. Det är en tolkningsfråga huruvida detta bör förklaras med att medlemmarna inte tillgodosjort sig tillgänglig information eller att Svenska kyrkan inte tydliggjort att kyrkan fortfarande har ett uppdrag som är tydligt definierat i lag.

Respondenterna i Demoskops studie kunde välja mellan sju alternativ avseende verksamhet kyrkan bör prioritera:

83. Ibid, sid 79.

84. Ibid, sid 83.

85. Ibid, sid 115–117.

Tabell 1. Medlemmarnas syn på kyrkans prioriteringar. Tolkning av religionen (exempelvis Jesu budskap, treenigheten)

Hjälpa utsatta i lokalsamhället	81
Självvård	62
Sprida det kristna budskapet	43
Internationellt bistånd	39
Tolkning av religionen	26
Ta ställning och bilda opinion i internationella konflikter	16
Politiska frågor (ex.vis miljö, rättvisemärkning, sjukförsäkringsfrågor)	12
Övrigt	6

Kommentar: tabellen anger i procent andel av kyrkans medlemmar som ansåg att kyrkan borde prioritera respektive kategori. Totalt antal svars personer: 697.

Att Svenska kyrkan bör prioritera hjälp åt utsatta i lokalsamhället gavs stöd av 81 procent, medan 39 procent ansåg att kyrkan bör prioritera internationellt bistånd. Precis som i Bromanders studie gavs politiska frågor låg prioritet med 12 procents stöd, medan 61 procent ansåg att självvård bör prioriteras.

En kritisk invändning är hur man definierar ”politiska frågor” – som vi tidigare påpekat är gränsen mellan samhällsengagemang och politik svårdragen. Att vara för rättvisemärkning och samtidigt hävda att det inte är en politisk fråga kan anses vara en rimlig hållning. Att hela 81 procent prioriterar hjälp till utsatta i samhället kan tolkas som att samhällsengagemang har ett starkt stöd bland medlemmarna, just på grund av att hjälp till utsatta inte tolkas politiskt och framförallt inte partipolitiskt. Den tolkningen diskuteras även av Bromander.

Till skillnad från Bromander har Demoskop låtit de tillfrågade välja mellan alternativen ”tolkning av religion” och ”sprida det kristna budskapet”. Här ansåg 43 procent att Svenska kyrkan bör prioritera ”sprida det kristna budskapet” medan 26 procent ansåg att kyrkan bör ägna sig åt ”att tolka religion”. Med tanke på Bromanders slutsats, att majoriteten av kyrkans medlemmar är i någon mening troende, är resultatet knappast överraskande.

Biskop Eva Brunnes kommentar till Jonas Bromanders studie var att tro och politik inte kan skiljas åt och att kyrkan bör delta i alla samtids viktiga samtal.⁸⁶ Det kan tolkas som att Brunne vill föra in politik – som medlemmarna inte anser bör prioriteras – i trosfrågor, som är viktiga för medlemmarna. Här finns stora tolkningsutrymmen som gör att det är svårt att dra tydliga slutsatser om avståndet mellan ledningen och medlemmarna.

Bromander påpekar i en senare text att han uppfattar sin undersökning som en bekräftelse på att Sveriges befolkning är ungefär lika religiös i dag som för 25 år sedan.⁸⁷ Han påpekar också att religiös till-

86. ”Kyrkan vill vara politisk...” (2011).

87. Bromander (2013, sid 292).

hörighet i bemärkelsen att tillhöra en religiös organisation är långt vanligare än religiösa handlingar i bemärkelsen delta i gudstjänst, religiösa möten eller ritualer.

Bromanders mätning presenterar även siffrorna sorterade efter ålder och kön. Yngre är i mindre utsträckning troende än äldre och kvinnor är, förenklat uttryckt, mer religiösa än män. Icke desto mindre tror 45 procent av de tillfrågade på Gud och hälften ber mer eller mindre regelbundet⁸⁸, siffror som i stort sett bekräftas av Demoskops mätning. Det innebär att nästan hälften av medlemmarna ser sig som religiösa och anser att religion är viktigt. Det är ingen långsökt gissning att en stor andel av dessa prioriterar att kyrkan i första hand bör ägna sig åt religiösa frågor.

Sammanfattningsvis ger båda undersökningarna en tydlig bild av medlemmarnas prioriteringar. Högst på listan finns att Svenska kyrkan ska hjälpa utsatta människor i Sverige. Lägst prioriterat är att kyrkan deltar ”i samhällsdebatten och miljöfrågor” eller det som också formuleras som ”politiska frågor”.

Vad tycker och gör Svenska kyrkan?

För att bilda oss en uppfattning om relationen mellan kyrkans verksamhet och medlemmarnas preferenser har vi granskat Svenska kyrkans 309 pressmeddelanden från januari 2013 till april 2015.⁸⁹ Informationsflödet regleras och definieras av Svenska kyrkan som därmed ger sin egen bild både av vad som sker och vad som prioriteras inom kyrkans verksamhet.

Det bör understrykas att det givetvis bedrivs omfattande verksamhet i församlingarna – gudstjänster, bibelstudier, barnverksamhet, diakoni, andra sociala insatser – som inte återspeglas i Svenska kyrkans officiella pressmeddelanden. Samtidigt säger pressmeddelandena direkt och indirekt något om hur kyrkoledningens verksamhet och prioriteringar uppfattas på församlingsnivå, vilket får förmodas påverka församlingarnas verksamhet och prioriteringar. Sambanden här är dock komplexa. Församlingarnas verksamhet eller engagemang behöver inte alltid vara ett uttryck för hur kyrkoledningen beskriver sin verksamhet. I enskilda församlingar inom Svenska kyrkan kan det föreligga ett direkt missnöje med Svenska kyrkans ledning.

Vi har delat in pressmeddelandena i tre kategorier.

Den första rör sådant som medlemmarna anser bör ha låg prioritet. Enligt undersökningarna rör det sig om politiska frågor, klimat- och miljöfrågor och utrikespolitiska frågor.

88. Bromander (2013, sid 295–297).

89. Pressrum (2014).

Den andra kategorin består av meddelanden som gäller sådant medlemmarna anser bör ha hög prioritet: Lokalt stöd för utsatta och religiös verksamhet, exempelvis att sprida det kristna budskapet.

Den tredje kategorin innehåller pressmeddelanden som inte kunnat klassificeras i någon av de två första kategorierna.

I gränsfall vad gäller kategoriseringen av pressmeddelandena har vi undantagslöst viktat till förmån för Svenska kyrkans ledning, det vill säga placerat dem i kategorier som ger ett svagare stöd åt hypotesen att kyrkoledningen går i otakt med kyrkans medlemmar. Vi vill ge några exempel på hur vi har sorterat pressmeddelandena i de tre kategorierna.

En inbjudan till samtal om livet med ett antal författare har ansetts vara prioriterat av medlemmarna, då mätningarna kan tolkas som att Svenska kyrkan bör ägna sig åt existentiella frågor. Inga pressmeddelanden som uppmanar till hjälp åt behövande har tagits med i kategorin lågprioriterad verksamhet, då medlemmarna uppger att Svenska kyrkan bör prioritera sådan hjälp åtminstone lokalt. Däremot har pressmeddelanden som uppmanar politiker i Sverige eller internationellt att ta ställning i någon konflikt eller fråga placerats i denna kategori, då de tolkats som politiska ställningstaganden.

Ett pressmeddelande som placerats i kategorin högprioriterat handlar om en satsning på hjälp till medlemmar i sorg. Ett annat exempel på högprioriterad verksamhet är ett pressmeddelande om att kyrkoavgiften kommer att förbli oförändrad, eftersom det är relevant medlemsinformation. Samma tolkning har givits ett pressmeddelande om att 700 000 medlemmar vill engagera sig i kyrkan; ett meddelande om "bönewebb", då det är kopplat till religiös verksamhet; och ett meddelande om hur sexuella övergrepp inom kyrkan ska förhindras, då detta betraktas som av stort allmänintresse oavsett övriga preferenser.

Däremot klassades ett meddelande om att Svenska kyrkan valt "Miljö- och CSR-godkända datorer" inte som högprioriterad information med tanke på att medlemmarna sagt att miljö- och klimatfrågor bör vara lågt prioriterade. Av samma skäl har ett pressmeddelande om Västerås stifts skogsinvesteringar i Moçambique och ett om klimatmötet i Lima lågprioriterats.

Vi fann sex meddelanden i vilka Svenska kyrkan uppmanar näringslivet att agera för internationellt bistånd. Medlemmarna anser att "deltagande i samhällsdebatten" har mycket låg prioritet; vår bedömning har varit att Svenska kyrkans krav på näringslivets biståndsinsatser inte ligger nära medlemmarnas önskemål.

Två meddelanden handlar om HBTQ-frågor; 40 meddelanden uppmanar politiker att ta ställning i internationella konflikter; 27 gäller klimat och hållbarhet; 7 handlade om vapenhandel; 23 om kultur eller film; ett syftar till att påverka Sidas biståndsarbete; och ett välkomnar Wanja Lundby-Wedin till kyrkostyrelsens ledning. Sammanlagt handlade 37 procent av meddelandena om sådant medlemmarna ger låg pri-

oritet, varav nästan 25 procentenheter var pressmeddelande om sådant medlemmarna skänker absolut lägst prioritet. Andelen meddelanden om frågor som medlemmarna skänker hög prioritet var drygt 15 procent.

Mycket tyder således på att Svenska kyrkan på biskopsnivå agerar som en politisk, opinionsbildande aktör från vänster gentemot sina medlemmar, snarare än representerar dem och verkställer deras preferenser – en struktur som för tankarna till ett toppstyrt politiskt parti. Därmed har kanske också det faktum, att bara en knapp tredjedel av Svenska kyrkans medlemmar ser sin kyrka som bättre snarare än sämre, fått åtminstone en delförklaring.⁹⁰

Slutsatser

När medierna granskar Svenska kyrkan lyfts ofta gamla konflikter fram, exempelvis om synen på kvinnliga präster eller samkönade äktenskap. Med hjälp av schabloner polariseras olika kyrkliga inriktningar mot varandra: de konservativa och onda mot de öppna och goda.

I själva verket är det så att Svenska kyrkan sticker ut i teologiskt hänseende, som ett av världens mest teologiskt liberala kristna trosamfund. I Svenska kyrkan är på flera håll majoriteten av prästerna kvinnor, så också bland prästkandidaterna. Svenska kyrkan har kvinnliga biskopar och en kvinnlig ärkebiskop.

Avsikten med detta resonemang är att visa på det asymmetriska i att medierna ofta rapporterar om Svenska kyrkan som bakåtsträvare i dessa frågor, när man i själva verket är unikt öppen och liberal. De två frågorna – om kvinnliga präster och om homosexualitet – tillåts fortfarande spela huvudrollen och ta fokus från annan teologisk debatt inom kyrkan samt dominera den utomstående granskningen av Svenska kyrkans verksamhet och ställningstaganden.

På så sätt har det som verkligen behöver granskas hamnat i skymundan.

Denna rapport visar att Svenska kyrkan på biskopsnivå agerar som en opinionsbildande aktör. Det finns åtminstone två problem med detta. För det första sker opinionsbildningen i frågor som, med alla rimliga definitioner, ligger en bra bit ifrån vad som kan anses vara kyrkans kärnuppgifter. För det andra görs det med en tydlig slagsida åt vänster.

Förhoppningen är att denna rapport kan väcka mer intresse för att se Svenska kyrkan som en politisk samhällsaktör och som opinionsbildande maktfaktor samt inspirera fler att ta sig an de grävande och kritiska uppgifterna. Svenska kyrkan har ett lagstadgat uppdrag som demokratisk folkkyrka och är därmed inte att likställa med vilken fristående organisation eller vilket samfund som helst. Då bör den också bli föremål för seriös granskning och saklig kritik.

90. Bromander (2011, sid 79).

Referenser

- Ahlbäck, Lennart (2003), *Socialdemokratisk kyrkosyn : en studie i socialdemokraternas kyrkopolitiska riktlinjer 1979–1996*. Lund: Arcus.
- Biskopsmötet (1990) *Biskop, präst och diakon i Svenska kyrkan*. Ett biskopsbrev om kyrkans ämbete.
- Borg, Annika (2004), *Kön och bibeltolkning : en undersökning av hur Nya testamentets brevtexter om kvinnors underordning tolkats i vetenskapliga kommentarer under 1900-talet*. Uppsala: Uppsala universitet.
- Bromander, Jonas (2011), *Svenska kyrkans medlemmar*. Stockholm: Verbum.
- Bromander, Jonas (2013), Religiositet i Sverige, i: Weibull, Lennart, Oscarsson, Henrik & Bergström, Annika (red), *Vägskäl*. Göteborg: Göteborgs universitet, SOM-institutet.
- Carlström Nordkvist, Ulrika (2014), I kyrkans historia är kopplingen makt, politik och inflytande påtaglig : men ska det vara så idag?”. *Sydsvenskan*, 15 juni.
- Claesson, Urban (2004), *Folkhemmets kyrka : Harald Hallén och folkkyrkans genombrott : en studie av socialdemokrati, kyrka och nationsbygge med särskild hänsyn till perioden 1905–1933*. Studio Historico-Ecclesiastica Upsaliensia. Uppsala: Uppsala universitet.
- Crick, Bernard (2003), *Democracy : a very short introduction*. Oxford: Oxford University Press.
- Dahl, Robert (2000), *On democracy*. New Haven, CT: Yale university press.
- Ekström, Sören (2014), Svenska kyrkan och partipolitiken, *Svensk Kyrkotidning*, nr 6.
- Ekström, Sören “Behåll partierna i de kyrkliga valen” *Kyrkans tidning* 2014-02-27, läst 2016-02-15 <http://www.kyrkanstidning.se/debatt/behall-partierna-i-de-kyrkliga-valen>
- Ekström, Sören et al (2013), S behöver hitta en ny form för kyrkovalen, *Aktuellt i politiken*, 13 december.
- Göndör, Eli (2013), Religion i förändring : individens vardagslivsreligiositet i politik och samhälle, i: Göndör, Eli (red), *Religionen i demokratin : ett politiskt dilemmas återkomst*. Stockholm: Timbro.
- Haglund, Mattias (2011), 'Detta är den fasta jag vill se...': kyrkligt ställningstagande i samhällsfrågor – exemplet Påskuppropet 2011. Kandidatuppsats i teologi. Lund: Centrum för teologi och religionsvetenskap, Lunds universitet.
- Hagström, Erik (2015), Ske din vilja så ock i utvecklingspolitiken, *Svenska Dagbladet*, 15 maj.
- Helmerson, Erik (2014), Förföljda kristna : den viskande kyrkan, *Dagens Nyheter*, 25 februari.
- Jackelén, Antje (2014), Religionsfobins fara, i: Linderyd, Andreas & Svanell, Carl Henric (red), *Tro : en politisk kraft*. Stockholm: Verbum.
- Johansson Heinö, Andreas (2013), Har religionen blivit vänster? : de svenska partierna och religionsfrågan, i: Göndör, Eli (red), *Religionen i demokratin : ett politiskt dilemmas återkomst*. Stockholm: Timbro.
- Ludvigsson, Maria (2014), Politik före Gud i biskopsbrev, *Svenska Dagbladet*, 27 juli.
- Lundberg, Lennart (2014), Så röstar prästerna och diakonerna. *Kyrkans tidning* 19 juni, läst 2014-06-23, <www.kyrkanstidning.se/inrikes/sa-rostar-prasterna-och-diakonerna>

- Lunderberg, Lennart (2014) "Så röstar prästerna och diakonerna" *Kyrkans tidning* 2014-06-19 <http://www.kyrkanstidning.se/inrikes/sa-rostar-prasterna-och-diakonerna> 2014-06-23
- Matzols, Barbro (2014), Öppna plånboken för församlingarna, *Kyrkans tidning*, 17 november.
- McGuire, Meredith B (2002), *Religion : the social context*. Belmont: Wadsworth.
- McGuire, Meredith B (2008), *Lived religion : faith and practice in everyday life*. Oxford & New York: Oxford University Press.
- Pettersson, Patrik (2014), #266 En pr-produkt...?, *kyrkligating.blogspot*, 7 september, läst 2016-02-10, <<http://kyrkligating.blogspot.se/2014/07/266-en-pr-produkt.html>>.
- Qviström, David (2014), *Nyttiga människor : en reportagebok om migranter, gränser och människosyn*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Sandahl, Dag (1993), *Kyrklig splittring : studier kring debatten om kvinnliga präster i Svenska kyrkan samt bibliografi 1905–juli 1990*. Stockholm: Verbum.
- Sandahl, Johanna et al (2015), Kyrkan bör agera på hemmaplan, *Kyrkans tidning*, 25 juni.
- Schlaug, Birger (2013), PR-byrå tar fram klimatrapport åt Svenska kyrkan, *schlaug.blogspot*, 29 november, läst 2016-02-10, <<http://schlaug.blogspot.se/2013/11/pr-byra-tar-fram-klimatrapport-at.html>>.
- Sollerman, Bruno (1980), Ledare, *Kristet Forum*, nr 1–2.
- Sturmark, Christer (2015), Hög tid att staten slutar sponsra kyrkan, *Expressen*, 26 oktober.
- Sundeen, Johan (2013), Människosönens aktivister : om en generationselits betydelse för Svenska kyrkans utveckling. I: Berntson, Lennart & Nordin, Svante (red), *Arvet efter 1968 : studier kring ett problemområde*. Stockholm: Axel och Margaret Ax:son Johnsons stiftelse.
- Södling, Maria (2010), *Oreda i skapelsen : kvinnligt och manligt i Svenska kyrkan under 1920- och 1930-talen*. Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis.
- Thunell, Christel & Fagerström, Eskil (2008), Lärare protesterar mot val av rektor. *Sydsvenskan*, 29 oktober.
- Thurfjell, David (2015), *Det gudlösa folket*. Stockholm: Molin & Sorgenfrei.
- Weiderud, Peter (2014), Det nya samhällskontraktet, i: Linderyd, Andreas & Svanel, Carl Henric (red), *Tro : en politisk kraft*. Stockholm: Verbum.

Svenska kyrkans hemsida

- Aktuella kampanjer och evenemang, <www.svenskakyrkan.se/kyrkaoch-samhalle/carolina-och-per-hade-de-basta-klimatsmarta-recepten>, 2014-06-23.
- "Dans" och "inledning och historik", <www.svenskakyrkan.se/default.aspx?id=643118>, 2014-06-23.
- Engagera dig, <www.svenskakyrkan.se/internationelltarbete/engagera-dig>, 2014-06-23.
- Kyrkan vill vara politisk – men många svenskar är skeptiska, <www.svenskakyrkan.se/default.aspx?id=794368>, 2014-06-19.
- Kyrkans grundläggande uppgifter, <www.svenskakyrkan.se/642644>, 2014-06-23.

Pressrum, <www.svenskakyrkan.se/default.aspx?id=650325&nd_ukey=e64555a4641c47568ec93c4a39f95a1a&nd_view=list_pressreleases&nd_page=1>, 2014-06-23.

Tidnings- och tidskriftsartiklar samt sajter (kronologiskt i tid, ej i text)

Biskoparna borde lyssna på REVA-opinionen (2013), *Dagens Seglora*, 3 april, läst 2016-02-10, <<http://dagensseglora.se/2013/04/03/biskoparna-borde-lyssna-pa-reva-opinionen/>>.

Dags för biskopsbrev om välfärdens sprickor (2011), *Seglora smedja*, 16 februari, läst 2016-02-10, <<http://seglorasmedja.se/post7495/dags-for-biskopsbrev-om-sprickorna-i-valfarden/>>.

Dags för ett påskupprop! (2011), *Seglora smedja*, 9 februari, läst 2016-02-10, <<http://seglorasmedja.se/post7385/dags-for-ett-paskupprop/>>.

Dags för påskupprop för de papperslösa (2013), *Dagens Seglora*, 26 februari, läst 2016-02-10, <<http://dagensseglora.se/2013/02/26/dags-for-paskupprop-for-de-papperslosa/>>.

Efterlyses: kyrkans profetiska röst (2011), *Seglora smedja*, 22 februari, läst 2016-02-10, <<http://seglorasmedja.se/post7519/efterlyses-kyrkans-profetiska-rost/>>.

Hallå där, Olle Burell... (2012), *Kyrkans tidning*, 18 oktober.

Kom igen nu, biskopar! (2013), *Dagens Seglora*, 6 mars, läst 2016-02-10, <<http://dagensseglora.se/2013/03/06/kom-igen-nu-biskopar/>>.

Kristet Forum, årgångar (4-5/1979), (1-2/1980), (1-2/1983).

Kyrkan tjänade 885 miljoner (2015), *Kyrkans tidning*, 20 mars.

Kyrkan vill vara politisk – men många svenskar är skeptiska (2011). Intervju med biskop Eva Brunne, Svenska kyrkans hemsida 30 juni, läst 2016-02-10, <<https://www.svenskakyrkan.se/default.aspx?id=794368>>.

Kyrkorna måste höja sina röster – stoppa utförsäkringsvansinnet! (2011), *Seglora smedja*, 31 januari, läst 2016-02-10 <<http://seglorasmedja.se/post7304/kyrkorna-maste-hoja-sina-roster-stoppa-utforsakringsvansinnet/>>.

Ledande sossar vill bilda ny nomineringsgrupp (2013), *Kyrkans tidning*, 3 december.

Måste kyrkan vara vänster? (2014), *Dagens Arena*, 24 februari.

Stöd diakonernas upprop mot utförsäkringarna! (2011), *Seglora smedja*, 2 februari, läst 2016-02-10, <<http://seglorasmedja.se/post7328/stod-diakonernas-upprop/>>.

Svensk Kyrkotidning (6/2014).

Trossamfunden uttalar sig om Reva (2013), *Sveriges Kristna Råd*, 4 mars, läst 2016-01-30, <<http://www.skr.org/nyheter/trossamfund-uttalar-sig-om-reva/>>.

Ärkebiskopen stolt lobbyist (2013), *Tidningen Resumé*, 7 februari.

Pressrum (2014), *Svenska kyrkans hemsida*, dd månad, läst 2014-06-23.

Övrigt

Biskopsmötet, Protokoll 2/2013, 2013-03-19/20, läst 2016-02-10, <<https://www.svenskakyrkan.se/default.aspx?id=1033010>>.

Biskopsmötet (2014), *Ett biskopsbrev om klimatet*. Uppsala: Svenska kyrkan. *Den svenska kyrkohandboken. Del II, Vignings-, sändnings-, mottagnings- och invigningshandlingar* (1986) Stockholm: Verbum.

Kristet Vittnesbörd i kampen för befrielse : KRISS grundcirkel (1977), Stockholm: KRISS.

Kyrkoordning för Svenska kyrkan (2014). Stockholm: Verbum.

Kyrkostyrelsen skrivelse 2014:1, Verksamhet och ekonomi för Svenska kyrkans nationella nivå åren 2015-2017, läst 2016-02-15

<https://www.svenskakyrkan.se/1178756>

Lag (1998:1591) om Svenska kyrkan

Lag (1998:1593) om trossamfund

